

Buurtnetwerkoeverleg geen doel, maar middel

DE BUURT ALS OPVOE

‘Liefde en aandacht is toch voordeliger’. Deze lijfspreuk van de interventie Thuis Op Straat (TOS) markeert het handelen van de TOS-professionals, pleinwerkers die zichzelf als mede-opvoeder zien. *Ron van Wonderen* en *Nanne Boonstra* van het Verwey-Jonker Instituut onderzochten hoe TOS samen met bewoners en professionele instellingen werkt aan het vergroten van de sociale veiligheid, leefbaarheid en (speel)klimaat in de buitenruimte.

door Ron van Wonderen en Nanne Boonstra

De auteurs zijn werkzaam bij het Verwey-Jonker Instituut.

De manier waarop met elkaar wordt omgaan in de buitenruimte in de buurt is van grote betekenis voor hoe bewoners de buurt beleven. Volgens de VROM-raad (2009) zijn ontmoetingen in de openbare ruimte een belangrijke voorwaarde voor sociaal vertrouwen en sociale samenhang in de buurt. Elkaar groeten is vaak al voldoende om een gevoel van veiligheid en sociale binding te creëren. De vraag is hoe we positieve omgangsvormen en ontmoetingen op straten en pleinen in buurten kunnen bevorderen. Het Verwey-Jonker Instituut heeft hier onderzoek naar uitgevoerd. Casus van dit onderzoek was de sociale interventie Thuis Op Straat (TOS) in Leiden, Schiedam en Amsterdam Noord. De TOS-aanpak richt zich op beschermende factoren voor gedrag van kinderen zoals die ook zijn terug te vinden binnen de sociale ontwikkelingsstrategie van *Communities that Care*. Dat zijn achter-eenvolgens: gezonde opvattingen en duidelijke

normen, binding, erkenning, kansen en vaardigheden. De doelstellingen van TOS hebben een duidelijke relatie met prestatievelen 1 (leefbaarheid in wijken) en 2 (preventief jeugdbeleid) van de wmo. Verschillende landelijke adviesorganen waaronder het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) bestempelen Thuis op Straat als beloftevolle interventie.

DE BUURT ALS OPVOEDINGSMILIEU

Naast het gezin en de school, wordt de buurt steeds meer gezien als een belangrijke en betekenisvolle context voor de socialisatie en de opvoeding van (jongere) bewoners. De WRR adviseerde reeds in 2003 in zijn advies aan de regering *Waarden, normen en de last van het gedrag* om de buurt als opvoedingsmilieu serieus te nemen. De relatie tussen opvoeding en de buurt wordt mooi geïllustreerd door de door de Raad van Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) geïntroduceerde begrippen ‘pedagogische infrastructuur’ en ‘buurtpedagoog’.

DINGSOMGEVING

Illustratie: Hans Sprangers

Het eerste begrip gaat over het netwerk van ouders, gezinnen, scholen, kinderopvanginstellingen, buurten, clubs en verenigingen. Zij nemen ieder een deel van de verantwoordelijkheid van de opvoeding voor hun rekening. In wijken met problemen ontbreekt het vaak aan een vanzelfsprekende gemeenschapszin waarop mensen kunnen vertrouwen. Voor kinderen in deze wijken is het van belang dat er een dergelijke goede pedagogische infrastructuur wordt opgebouwd. Het begrip buurtpedagoog is geïntroduceerd door hoogleraar pedagogiek Micha de Winter en staat model voor een herijking van het publieke domein als geheel. De publieke ruimte waarin de hedendaagse jeugd opgroeit, moet opnieuw met volwassenen worden gevuld. Steun en toezicht moeten hand in hand gaan. Het jeugd- en jongerenwerk speelt hierin volgens hem een belangrijke rol. De moderne jeugdwerker is volgens De Winter (2008) als buurtpedagoog 'een makelaar in respect'.

TOTAALBEELD

De TOS-pleinmedewerkers spelen een belangrijke rol in de pedagogische infrastructuur. Het gaat hierbij echter niet zo zeer om een algemene integrale aanpak, maar het leveren van maatwerk en snelle actie. De sociale professionals in de frontlinie op de pleinen signaleren kinderen die dreigen te ontsporen (kinderen in de knel) en melden deze kinderen of jongeren bij het buurtnetwerkoverleg (zogenoemde buurtnetwerken 0-12 jarigen). Bij dit overleg zitten vertegenwoordigers van basisscholen, politie, gemeente, GGD, jongerenwerk en opbouwwerk. De pleinwerkers zijn als het ware 'de ogen van de straat'. Zij zien en ervaren de kinderen op andere momenten dan andere partijen. Gezamenlijk zijn ze in staat om een totaalbeeld van de kinderen te schetsen (gedrag op school, gedrag thuis, gedrag in de openbare ruimte, crimineel gedrag). Als het nodig is, worden samenwerkingspartners bilateraal ingeschakeld (basisschool, wijkagent, jeugdzorg, gemeente).

Een belangrijk kenmerk is de functionaliteit van het professionele netwerk waar TOS deel van uitmaakt. Geen van de betrokken partijen heeft een monopoliepositie, ze hebben elkaar nodig om ervoor zorg te dragen dat kinderen niet ontsporen en dat problemen in de buurt in de kiem worden gesmoord. Professionals in de frontlinie (docenten, wijkagenten, TOS-medewerkers, opbouwwerk) weten elkaar snel te vinden, beschikken in veel gevallen over elkaars mobiele nummer. Het deel uitmaken van de formele overlegstructuur in wijken (maandelijks overleg binnen buurtnetwerk 0-12 jarigen), maakt het gemakkelijker elkaar ook op andere tijdstippen aan te spreken en signalen snel en adequaat door te geven.

Het aantal kinderen dat buiten durft te spelen, neemt toe

Als we de bevindingen over de effecten van de sociale buurtinterventie TOS samenvatten, dan is het effect vooral zichtbaar in het gedrag van kinderen, op het sociaal vertrouwen tussen bewoners en op de sociale veiligheid in de buurt. Dit wordt bevestigd door het feit dat het aantal kinderen dat durft buiten te spelen, toeneemt. Een aanwezigheid van minimaal drie keer in de week wordt op veel pleinen als noodzakelijk gezien om invloed te hebben op het gedrag. Een andere belangrijke voorwaarde om gedragsverandering te kunnen bewerkstelligen in de aanpak van TOS is dat er een vertrouwensrelatie is tussen de kinderen, jongeren en de werkers. Het werken aan vertrouwen kost tijd. TOS blijft daarom voor langere tijd (meerdere jaren) op een plein aanwezig om positieve veranderingen bij kinderen en in de buurt te bestendigen.

Daarbij krijgen ouders het vertrouwen dat hun kinderen veilig buiten kunnen spelen, waardoor er ook kinderen naar het plein komen die anders

binnen zouden zitten (vooral meisjes). Onduidelijk is voornamelijk of de effecten van de TOS-interventie zich ook uitstrekken naar het gedrag van de kinderen in andere sociale contexten dan de buurtpleinen.

In termen van hoogleraar samenlevingsopbouw Talja Blokland, kunnen we stellen dat het TOS lukt om de 'publieke familiariteit' rondom pleinen te vergroten. Het wantrouwen van kinderen en hun ouders over het gedrag van andere buurtbewoners in de buurt neemt af. TOS nodigt uit tot ontmoetingen die een positief effect hebben op sociale netwerkstructuren in de buurt. Korte ontmoetingen en ontmoetingen met een structureel karakter – Robert Putnam spreekt over bindend sociaal kapitaal (binnen groepen) en overbruggend sociaal kapitaal (tussen groepen) – dragen bij aan sociaal vertrouwen, sociale samenhang en leefbaarheid in de buurt. Door de aanwezigheid van de pleinprofessionals veranderden buurtpleinen van een 'onbetrouwbaar plein' met onduidelijke gedragsnormen, in een 'betrouwbaar en voorspelbaar plein' waar duidelijk is hoe kinderen en jongeren zich horen te gedragen. Pleinen dienen zo als belangrijke ontmoetingsplek voor verschillende generaties buurtbewoners en voor verschillende etnische groepen.

AANGRIJPINGSPUNTEN

Uit ons onderzoek blijkt dat sociale interventies zoals TOS in de openbare ruimte een prominente rol (kunnen) spelen in het vergroten van sociale veiligheid, bewonersparticipatie, het verbeteren van straat- en pleingedrag van kinderen en jongeren en het tegengaan van interetnische en intergenerationale spanningen. We zien drie aangrijpingspunten om de aanpak van TOS meer algemeen onderdeel uit te laten maken van pedagogische wijkprogramma's in andere steden.

Het eerste aangrijpingspunt is dat er geïnvesteerd moet worden in ambulante professionals in de openbare ruimte. Organisaties die zich (mede)

richten op de openbare ruimte in het algemeen en ambulante professionals in het bijzonder zijn om drie redenen van belang. Allereerst dragen ze bij aan het vergroten van de sociale cohesie, gevoelens van sociale veiligheid en kindvriendelijkheid van de openbare ruimte. Het ambulante karakter van de interventie maakt het mogelijk om 'mee te bewegen' met de straat. De intensiteit van de aanpak kan per plein verschillen en pleinen worden 'teruggegeven aan de buurt'.

Een tweede reden is dat pleinprofessionals het gebruikersniveau van openbare ruimten vergroten. Hierbij is het belangrijk om onderscheid te maken tussen verschillende leeftijdsgroepen en niveaus van participatie. Tot slot hebben pleinprofessionals een belangrijke signalerende taak en leveren ze door hun *streetwise knowledge* een meerwaarde in buurt-netwerkoverleggen. Het is van belang om ervoor te zorgen dat sociale professionals zichtbaar zijn, herkenbaar en op vaste tijden aanwezig zijn. Deze aanbeveling sluit aan bij de uitkomst van het onderzoek dat de sociale professionals langdurig aanwezig moeten zijn in de wijken en dat de activiteiten onderdeel uit moeten maken van een programmatische aanpak. Deze nadruk op presentie (zichtbaar, herkenbaar en op vaste tijden aanwezig zijn) en programmatisch werken staat tegenover praktijken van professionals die vanuit een bureau bezig zijn hun projecten waaier af te werken. Een lange zittingstermijn van pleinprofessionals is een voorwaarde om een vertrouwensband op te kunnen bouwen met de doelgroep (kinderen, jongeren en volwassenen) om gedragsverandering te bestendigen.

Dit onderzoek heeft uitgewezen dat professionele netwerken in buurten zich onderscheiden in een hoge mate van functionaliteit. Buurt-netwerkoverleggen zijn geen doel op zich, maar een middel tot het verbeteren van de sociale cohesie en leefbaar-

heid in de buurt. De coalities tussen publieke organisaties in wijken zijn gestoeld op vertrouwen tussen professionals op management en uitvoerend niveau. Een lange zittingstermijn van buurtprofessionals is een belangrijke voorwaarde om samenwerkingsverbanden in wijken vitaal en functioneel te laten zijn. <<

THUIS OP STRAAT

TOS is een buurtgerichte interventie voor wijken waar het speel- en veiligheidsklimaat onder druk staat. TOS is ontstaan vanuit jarenlange praktijkervaring met buurt- en opbouwwerk. Zij heeft inmiddels een groot bereik onder kinderen tussen 6 en 19 jaar, veelal van allochtone herkomst.

Onder leiding van professionele TOS-werkers wordt een gericht aanbod van sport-, spel- en culturele activiteiten georganiseerd. TOS benadrukt veiligheid, plezier en het belonen van positief gedrag. Maar TOS vraagt ook respect en het houden aan gedragsregels.

TOS realiseert jaarlijks honderdduizenden 'kindcontacten', door middel van meer dan twaalfduizend activiteiten. Er wordt samengewerkt met onder andere scholen, speeltuinen, politie, bewoners(organisaties) en jongeren in de wijken. Ouders helpen bij activiteiten of houden toezicht.